

**Сэлэнгэ аймаг дахь Гаалийн газрын 2024–2025 оны
санхүүгийн үйл ажиллагаанд хийсэн
хяналт шалгалтын дүн**

Сэлэнгэ аймаг, Сүхбаатар хот

СЭЛЭНГЭ АЙМГИЙН САНХҮҮГИЙН ХЯНАЛТ,
ДОТООД АУДИТЫН ГАЗАР
ХЯНАЛТ ШАЛГАЛТЫН
ТЭМДЭГЛЭЛ

2026 оны 05 сарын 28 өдөр

Дугаар СММ-0006/02

Сүхбаатар сум

Сэлэнгэ аймгийн гаалийн газрын санхүүгийн
үйл ажиллагаанд хийсэн хяналт шалгалтын дүн

НЭГ. ХЯНАЛТ ШАЛГАЛТЫН ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

1.1. Хяналт шалгалтын үндэслэл, зорилго, хамрах хүрээ

Хяналт шалгалтыг Төсвийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1.16 дахь заалт, Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.4 дэх хэсэг, Монгол Улсын Засгийн газрын 2015 оны 483 дугаар тогтоолын хавсралтаар батлагдсан “Дотоод аудитын дүрэм”, Монгол Улсын Сангийн сайдын 2026 оны 04 дүгээр сарын 28-ны өдрийн ДАСХШХ/04 дугаартай “Гаалийн ерөнхий газар, харьяа гаалийн газар, хороодын үйл ажиллагаанд хийх хяналт шалгалтын нэгдсэн удирдамж”-д үндэслэн, Сэлэнгэ аймгийн Санхүүгийн хяналт, аудитын газрын санхүүгийн хяналт шалгалтын улсын ахлах байцаагч Т.Мөнхзул ахалсан, дотоод аудитор Д.Ванчигмаа нарын бүрэлдэхүүнтэйгээр 2026 оны 04 дүгээр сарын 28-ны өдрөөс эхлэн ажлын 20 хоногийн хугацаанд хийж гүйцэтгэв.

1.2. Зорилго

Сэлэнгэ аймаг дахь Гаалийн газрын санхүү, төсвийн гүйцэтгэл болон үйл ажиллагаа нь Төсвийн тухай, Нягтлан бодох бүртгэлийн тухай, Төрийн хяналт шалгалтын тухай, Гаалийн тухай хууль болон Монгол Улсын холбогдох бусад хууль тогтоомж, эрх бүхий байгууллагаас баталсан эрх зүйн актуудын дагуу явагдаж буй эсэхэд аудит, хяналт шалгалт хийж, илэрсэн зөрчил дутагдалд дүгнэлт өгөх, зөвлөмж гаргахад оршино.

1.3. Хамрах хүрээ, хугацаа

Шалгалтын хамрах хүрээнд Сэлэнгэ аймаг дахь Гаалийн газрын 2024–2025 оны санхүү, төсвийн гүйцэтгэл, улсын төсвийн гаалийн орлогын бүрдүүлэлт, гаалийн бүрдүүлэлт, татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт, цалин хөлс, өмч хөрөнгийн ашиглалт, өр авлагын удирдлага, дотоод хяналт, шилэн дансны хэрэгжилт зэрэг асуудлыг дэлгэрэнгүй хамруулав.

Шалгалтыг 2026 оны 04 дүгээр сарын 28-ны өдрөөс эхлэн ажлын 20 хоногийн хугацаанд хийж гүйцэтгэв. Хяналт шалгалтын тайлант хугацаа: 2024 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс 2025 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдөр хүртэлх 2 жилийн санхүүгийн үйл ажиллагааг хамруулав.

1.4. Шалгалтад хамрагдсан байгууллагын товч мэдээлэл

Сэлэнгэ аймаг дахь Гаалийн газар нь улсын бүртгэлийн 9057153 дугаар регистртэй, Төрийн сангийн үндсэн үйл ажиллагааны 100130011005, нэмэлт санхүүжилтийн 100130011402 дугаар данстай байгууллага юм.

Санхүү, татварын баримтад 1 дүгээр гарын үсгийг Гаалийн газрын даргын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч Б.Тунгалаг, 2 дугаар гарын үсгийг Санхүү, аж ахуйн ерөнхий нягтлан бодогчийн албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч Б.Болортуяа нар тус тус зурж, мөнгөн хөрөнгийг захиран зарцуулж, мэдээ тайланг гаргаж ирсэн байна.

ТЕГ-ын даргын 2025 оны 05 дугаар сарын 26-ны өдрийн А/185 дугаар тушаалаар тус газрын зохион байгуулалтын бүтэц орон тоог 4 дүгээр хавсралтаар Захиргааны алба, Гаалийн хяналт, шалгалтын алба, Гаалийн бүрдүүлэлтийн алба, Гаалийн зөрчилтэй тэмцэх алба, Гаалийн хорио цээрийн алба, Санхүү, аж ахуйн алба гэсэн бүтэц зохион байгуулалтаар ТТ-185, ТҮ-51, улирлын-7, нийт 245 албан хаагчтай байхаар шинэчлэн баталснаас 2025 онд гүйцэтгэлээр ТТ-146, ТҮ-51, улирлын-7, нийт 204 албан хаагч ажиллаж, төрийн тусгай албан хаагчийн 41, төрийн үйлчилгээний 4 орон тоо дутуу ажилласан байна.

1.5. Удирдлага зохион байгуулалт, бичиг баримтын хөдлөл

Байгууллагын хэмжээнд явуулж байгаа бичиг баримтын хэмжээ мэдэгдэхүйц өссөн бол ирсэн бичгийн хэмжээ харьцангуй тогтвортой байна. 2024–2025 оны бичиг баримтын хөдлөлийг дараах хүснэгтэд харуулав.

Хүснэгт 1. Бичиг баримтын хөдлөл (2024–2025 он)

Үзүүлэлт	2024 он	2025 он	Өөрчлөлт
Нийт ирсэн бичиг	1,519	1,804	+18.0%
ТЕГ-аас ирсэн бичиг	451	507	+12.0%
Хариутай бичиг	158	229	+44.0%
ЗДТГ-аас ирсэн	81	93	+14.0%
ААН байгууллагаас	987	1,165	+18.0%
Өргөдөл	402	398	-9.9%
Явуулсан бичиг	846	1,296	+53.0%
А тушаал	41	82	+200.0%
Б тушаал	121	103	-8.5%

ХОЁР. ШАЛГАЛТААР ИЛЭРСЭН ҮНДСЭН АСУУДАЛ

2.1. Төсвийн төлөвлөлт, гүйцэтгэл

Тус газрын 2024 оны анхны төсвийг 8,643,444.0 мянган төгрөгөөр баталсан бөгөөд жилийн дунд улсын төсвөөс 10,858,178.0 мянган төгрөг, туслах үйл ажиллагааны орлогоос 15,666.0 мянган төгрөгөөр нэмэгдүүлж нийт 10,873,844.0

мянган төгрөгөөр эцэслэн баталсан байна. Гүйцэтгэлээр 9,839,942.7 мянган төгрөг зарцуулж 1,033,901.3 мянган төгрөг буюу 9.5 хувь нь хэмнэгдсэн байна. Үндсэн үйл ажиллагааны зардал 856,881.1 мянган төгрөг, ажил олгогчоос олгох тэтгэмж, урамшуулал, дэмжлэг 177,020.2 мянган төгрөгөөр тус тус зарцуулагдаагүй хэмнэгдсэнтэй холбоотой.

Хүснэгт 2. 2024 онд улсын төсвөөс санхүүжүүлсэн Хөтөлбөр арга хэмжээний төлөвлөгөө, гүйцэтгэл (мянган төгрөгөөр)

д/д	Код	Хөтөлбөр, арга хэмжээ	Төлөвлөгөө	Гүйцэтгэл	Зөрүү	Биелэлт %
	70205	<i>Татвар хураалт, орлого бүрдүүлэлт</i>				
1	80101	Үндсэн үйл ажиллагааны зардал	9,634,044.0	8,777,957.5	856,086.5	91.1
2	80103	Гэрээгээр гүйцэтгүүлэх ажил, үйлчилгээ	50,000.0	49,739.4	260.6	99.5
3	80205	Мэдээлэл, сурталчилгааны зардал	200.0	200.0	-	100.0
4	80219	Харуул, хамгаалалтын зардал	91,800.0	91,341.0	459.0	99.5
5	80220	Холбооны суваг ашигласны хөлс	7,800.0	7,800.0	-	100.0
6	80305	Биеийн тамирын уралдаан тэмцээн	10,000.0	9,925.0	75.0	99.3
7	80802	Ажил олгогчоос олгох тэтгэмж, урамшуулал, дэмжлэг	1,080,000.0	902,979.7	177,020.3	83.6
		Дүн	10,873,844.0	9,839,942.6	1,033,901.4	90.5

2025 оны анхны төсвийг 9,188,750.0 мянган төгрөгөөр баталснаас тодотголоор 2,585,575.1 мянган төгрөгөөр нэмэгдүүлэн 11,748,325.1 мянган төгрөг болгосон байна. Гүйцэтгэлээр улсын төсвөөс 11,455,889.7 мянган төгрөгийн санхүүжилт авч, үйл ажиллагааны орлогоор 66,490.5 мянган төгрөг төвлөрүүлсэн. Нийт зардлын гүйцэтгэл 10,735,440.1 мянган төгрөг буюу 91.2 хувьтай тайлагнагдсан нь үндсэн үйл ажиллагааны зардлын төсвөөс 1,008,175.9 мянган төгрөг (цалин хөлс, нэмэгдэл урамшлын зардал) хэмнэгдсэнтэй холбоотой.

Хүснэгт 3. 2025 онд улсын төсвөөс санхүүжүүлсэн Хөтөлбөр арга хэмжээний төлөвлөгөө, гүйцэтгэл (мянган төгрөгөөр)

д/д	Код	Хөтөлбөр, арга хэмжээ	Төлөвлөгөө	Гүйцэтгэл	Зөрүү	Биелэлт %
	70205	<i>Татвар хураалт, орлого бүрдүүлэлт</i>				
1	80101	Үндсэн үйл ажиллагааны зардал	11,203,423.1	10,195,247.2	1,008,175.9	91.0
2	80103	Гэрээгээр гүйцэтгүүлэх ажил, үйлчилгээ	26,999.1	21,518.0	5,481.1	79.7
3	80219	Харуул, хамгаалалтын зардал	115,497.4	93,970.5	21,526.9	81.4

д/д	Код	Хөтөлбөр, арга хэмжээ	Төлөвлөгөө	Гүйцэтгэл	Зөрүү	Биелэлт %
4	80220	Холбооны суваг ашигласны хөлс	8,450.0	7,271.6	1,178.4	86.1
5	80802	Ажил олгогчоос олгох тэтгэмж, урамшуулал, дэмжлэг	419,955.5	417,432.7	2,522.8	99.4
		Дүн	11,774,325.1	10,735,440.0	1,038,885.1	91.2

2.2. Цалин хөлс, нийгмийн даатгалын зардлын хэмнэлт, давхардлын тухай

Цалин хөлс, нэмэгдэл урамшлын зардал 2024 онд 543,611.0 мянган төгрөг, 2025 онд 618,786.5 мянган төгрөгөөр, ажил олгогчоос төлөх нийгмийн даатгалын шимтгэлийн зардал 2024 онд 161,014.0 мянган төгрөгөөр 2025 онд 11,152.3 мянган төгрөгөөр хэмнэгдсэн нь орон тоо дутуу ажилласантай шууд холбоотой байна.

Сэлэнгэ аймаг дахь Гаалийн газрын 2024 онд 247, 2025 онд 245 орон тоотойгоор ажиллах ёстой байсан боловч 2024 онд 217, 2025 онд 204 албан хаагч ажиллаж, цалин хөлсний нэмэгдэл, ажил олгогчоос төлөх НДШ-ийн зардалд 2024 онд нийт 8,382,619.0 мянган төгрөг, 2025 онд 9,198,010.9 мянган төгрөгийн санхүүжилт батлагдаж, гүйцэтгэлээр 2024 онд 7,677,994.0 мянган төгрөг, 2025 онд 8,568,071.9 мянган төгрөг тус тус зарцуулагдсан байна.

Хүснэгт 4. Цалин хөлс, НДШ-ийн зардлын төлөвлөгөө, гүйцэтгэл (мянган төгрөгөөр)

Эдийн засгийн ангилал	2024 он Төлөвлөгөө	Гүйцэтгэл	Хэмнэлт(+) / Хэтрэлт(-)	2025 он Төлөвлөгөө	Гүйцэтгэл	Хэмнэлт(+) / Хэтрэлт(-)
Цалин, хөлс болон нэмэгдэл урамшил	7,346,328.0	6,802,717.0	543,611.0	8,216,652.4	7,597,865.9	618,786.5
Үндсэн цалин	3,411,600.0	3,257,424.6	154,175.4	3,877,294.9	3,636,511.4	240,783.5
Нэмэгдэл цалин	2,048,000.0	1,855,703.4	192,296.6	2,359,716.1	2,130,500.7	229,215.4
Унаа хоолны хөнгөлөлт	1,040,728.0	869,718.5	171,009.5	1,236,544.1	1,087,200.0	149,344.1
Урамшуулал	846,000.0	819,870.5	26,129.5	743,097.3	743,653.8	-556.5
Ажил олгогчоос НДШ-д төлөх	1,036,291.0	875,277.0	161,014.0	981,358.5	970,206.0	11,152.5
Тэтгэврийн даатгал	714,117.8	595,104.1	119,013.7	637,129.7	659,770.9	-22,641.2
Тэтгэмжийн даатгал	92,293.3	70,042.3	22,251.0	131,359.1	77,916.0	53,443.1
ҮОМШӨ-ний даатгал	54,396.6	43,362.2	11,034.4	40,895.0	50,160.1	-9,265.1
Ажилгүйдлийн даатгал	34,396.7	33,355.1	1,041.6	34,394.9	36,471.8	-2,076.9
Эрүүл мэндийн даатгал	141,086.6	133,413.3	7,673.3	137,579.8	145,887.2	-8,307.4
Цалин хөлс, НДШ-тэй холбоотой нийт зардлын дүн	8,382,619.0	7,677,994.0	704,625.0	9,198,010.9	8,568,071.9	629,939.0
Орон тооны мэдээлэл	247	217	30	245	204	41

2.3. Улсын төсвийн гаалийн орлогын бүрдүүлэлт

2024 онд улсын төсөвт төвлөрүүлэх орлогын төлөвлөгөө 359,936,450.0 мянган төгрөгөөр батлагдаж, гүйцэтгэлээр 20,428 гаалийн мэдүүлгээр 333,267,670.0 мянган төгрөгийг улсын төсөвт төвлөрүүлж төлөвлөгөөг 26,668,780.0 мянган төгрөгөөр (7.4%) тасалсан байна.

2025 онд орлогын төлөвлөгөө 416,319,710.0 мянган төгрөгөөр батлагдаж, гүйцэтгэлээр 19,640 гаалийн мэдүүлгээр 374,794,150.0 мянган төгрөг буюу 90.0 хувьтай биелэгдсэнээр төлөвлөгөөг 41,525,560.0 мянган төгрөгөөр дутуу төвлөрүүлж төсвийн орлого тасарсан байна.

Хүснэгт 5. Улсын төсвийн орлогын төлөвлөгөө, гүйцэтгэлийн биелэлт (мянган төгрөгөөр)

Орлогын төрөл	2024 он				2025 он			
	Төлөвлөгөө	Гүйцэтгэл	Зөрүү	%	Төлөвлөгөө	Гүйцэтгэл	Зөрүү	%
Татвар	359,027,500.0	332,249,280.0	-26,778,220.0	92.5	415,261,110.0	373,733,770.0	-41,527,340.0	90.0
Хураамж	267,360.0	249,210.0	-18,150.0	93.2	330,970.0	216,150.0	-114,820.0	65.3
Бусад орлого	641,590.0	769,180.0	127,590.0	119.9	727,630.0	844,230.0	116,600.0	116.0
Дүн	359,936,450.0	333,267,670.0	-26,668,780.0	92.6	416,319,710.0	374,794,150.0	-41,525,560.0	90.0

Орлогын төлөвлөгөө хоёр жил дараалан огцом тасарч буй нь дотоод шалтгаан болох төлөвлөлтийн арга зүйн дутагдал (тус газрын төсөөллөөс 80 орчим тэрбум төгрөгөөр өндөр төлөвлөгөө хуваарилсан), хөнгөлөлт чөлөөлөлтийн дүн өсөж байгаа, гадаад шалтгаан (геополитикийн нөхцөл байдал, валютын ханш, импортын бүтэц өөрчлөгдсөн) зэрэгтэй холбоотой байна. Тухайлбал:

Татварын орлогын төлөвлөгөө тасрахад нөлөөлсөн гадаад хүчин зүйл:

- ОХУ, Украины дайнаас шалтгаалан барууны орнууд эдийн засгийн хориг тавьсан. Үүнээс үүдэн ОХУ-ын зарим нэр төрлийн барааны үйлдвэрлэл, нийлүүлэлт, санхүүгийн гүйлгээ хязгаарлагдсан нь логистик саатал, төлбөр тооцооны хүндрэл, зарим барааны нийлүүлэлт багасах зэрэг үр дагаврыг үүсгэсэн;
- ОХУ-ын экспортын барааны бодлогын хориг, хязгаарлалт: Хүнсний өргөн хэрэглээний зарим нэр төрлийн бараа бүтээгдэхүүн (гурил, үр тарианы гаралтай бүтээгдэхүүн, тос зэрэг) болон бензиний экспортын хориг, хязгаарлалтын шийдвэрийг 2024 оны эхний хагас жилд гэнэтийн байдлаар хэрэгжүүлсэн;
- ОХУ-ын UBS (биометр) зохицуулалт: Гадаад худалдаа эрхлэгчдийн мөнгөн шилжүүлэг, гуйвуулгад саатал учирч, бэлэн мөнгөөр төлбөр тооцоо хийх хүндрэлтэй нөхцөл байдал үүссэн;
- 2025 онд ОХУ-ын зарим газар нутгаар өвлийн улиралд цаг агаарын нөхцөл байдал хүндэрсэн (их хэмжээний цас орох, замын нөхцөл байдал хүндрэх зэрэг)-ээс шалтгаалан тээвэр логистикт хүндрэл үүссэн.

Татварын орлогын төлөвлөгөө тасрахад нөлөөлсөн дотоод хүчин зүйл:

- 2024 онд тус гаалийн газарт хуваарилсан татварын орлогын төлөвлөгөө нь тус газрын гаргаж өгсөн төсөөллөөс харьцангуй өндөр (80 орчим тэрбум төгрөгөөр) байсан;
- Өмнөх онд тус гаалийн газарт бүрдүүлэлтээ хийлгэж байсан зарим томоохон ААН-үүд гаалийн бүрдүүлэлтээ гүний гаальд хийдэг болсон;
- Татварын хөнгөлөлт чөлөөлөлтөд (401, 402, 403 горим) хамрагдсан барааг өнгөрсөн оны мөн үетэй харьцуулж үзэхэд статистик дүн нь 72.6 хувиар өсөж, төсөвт төвлөрөх татварын дүн нь 45.5 хувиар буурсан үзүүлэлттэй байна;
- Валютын ханшийн зөрүү: 2023 онд ам долларын дундаж ханш 3,472.86 төгрөг байсан бол 2024 онд 3,384.21 төгрөг болж 88.65 төгрөгөөр буурсан. Энэ бууралтын нөлөөг 2024 оны статистик дүнгээр тооцож үзэхэд 5.17 тэрбум төгрөгөөр татварын орлого буурахад нөлөөлсөн;
- Манай улсын эдийн засгийн нөхцөл байдлаас шалтгаалан иргэдийн худалдан авах чадвар эрс буурч зах зээл дээр зарим нэр төрлийн барааны эрэлт буурсантай холбоотойгоор импорт буурсан. Тухайлбал суудлын болон ачааны автомашины импорт 20–27 хувиар буурсан нь хэрэглээ буурах, татварын зохицуулалтын өөрчлөлт зэрэг шалтгаанаас үүдэн энэ төрлийн бараанаас төсөвт төвлөрүүлэх татварын хэмжээ буурсан гэж дүгнэж болохоор байна.

2.3.1. Түр дансанд байршсан буцах нөхцөлтэй татварын үлдэгдлийн тухай

Сэлэнгэ аймаг дахь Гаалийн газар нь Төрийн сангийн түр горимын төгрөгийн 100130011405, валютын 201130011405 дугаарын дансанд 2024 оны жилийн эцэст түр горимын дансны эхний үлдэгдэл 12,220,050.32 мянган төгрөг байсан. Тайлант хугацаанд түр дансанд 8,710,811.45 мянган төгрөгийн орлого орж, 13,822,115.77 мянган төгрөгийн зарлага гарсан. 2024 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар түр горимын тусгай дансанд давхардсан тоогоор 28 иргэн, аж ахуйн нэгжийн нийт 7,048,746.00 мянган төгрөгийн үлдэгдэлтэй байна.

Сэлэнгэ аймаг дахь Төрийн сангийн долларын ТАЛЫН ХИШИГ ТРАНС ХХК нь 989,888.44 мянган төгрөгийн буцах нөхцөлтэй татварыг байршуулсан ба ханшийн зөрүүнээс хөрвүүлэлт нь Төрийн сангийн түр дансанд шилжин орохдоо 948,316.06 мянган төгрөгөөр шилжсэн. Одоогоор долларын дансанд үлдэгдэлгүй ба 2024 оны 6 дугаар сарын 27-нд 01/231 тоот албан бичгээр Сангийн яаманд хүргүүлж дансыг хааж тайлагнасан байна.

2025 оны түр горимын дансны эхний үлдэгдэл 7,048,746.00 мянган төгрөг байсан. Тайлант хугацаанд түр дансанд 4,141,480.74 мянган төгрөгийн орлого орж, 7,830,747.53 мянган төгрөгийн зарлага гарсан байна. 2025 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар түр горимын тусгай дансанд давхардсан тоогоор 21 иргэн, аж ахуйн нэгжийн нийт 3,359,479.20 мянган төгрөгийн үлдэгдэлтэй тайлагнагдсан байна.

2.3.2. Хойшлогдсон татварын тухай

Онцгой албан татварын тухай хуулийн 8.11-н “Газрын тосны бүтээгдэхүүний бөөний худалдаа, үйлдвэрлэл эрхлэх тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч компанийн

импортлох байгаа компанийн нөөц бүрдүүлэхээс бусад Монгол Улсын 30 хоногийн хэрэглээтэй тэнцэх хэмжээний автобензин, дизелийн түлшинд ногдох онцгой албан татварыг 30 хоногоор хойшлуулан ногдуулна” гэсэн заалтыг үндэслэн, Газрын тосны бүтээгдэхүүний импортлогч аж ахуйн нэгжүүдийн хойшлуулсан татварт хяналт тавин ажиллаж байна. 2024, 2025 онд хойшлогдсон татварын үлдэгдэлгүй тайлагнагдсан байна.

2.4. Татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт

Татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлтөөр 2024 онд нийт 4 горимоор 129 байгууллага, аж ахуйн нэгж, иргэний 478,498,300.0 мянган төгрөгийн суурь үнэлгээтэй бараа бүтээгдэхүүний 71,329,400.0 мянган төгрөгийн татварыг (үүнээс 22,114,300.0 мянган төгрөгийн гаалийн татвар, 49,215,100.0 мянган төгрөгийн НӨАТ) чөлөөлсөн байна. 2025 онд 54 байгууллага, иргэний 383,454,700.0 мянган төгрөгийн суурь үнэлгээтэй бараанд 58,836,500.0 мянган төгрөгийн татварыг чөлөөлсөн байна.

Хүснэгт 6. 2024 оны хөнгөлөлт, чөлөөлөлтөд хамрагдсан дүн (мянган төгрөгөөр)

№	Горимын код	Мэдүүлгийн тоо	Нийт барааны тоо	Суурь үнэлгээ	Гаалийн татвар	НӨАТ	Чөлөөлдсөн дүн
1	401	457	2,910	407,182.06	20,318.78	42,773.08	63,091.86
2	402	1	1	139.33	6.97	14.63	21.60
3	403	742	1,216	56,837.45	1,071.60	4,921.76	5,993.36
4	507	6	6	14,339.49	716.98	1,505.64	2,222.62
	Нийт	1,206	4,133	478,498.33	22,114.33	49,215.11	71,329.44

Хүснэгт 7. 2025 оны хөнгөлөлт, чөлөөлөлтөд хийсэн хяналт шалгалтын нэгдсэн дүн (мянган төгрөгөөр)

№	Горимын код	Мэдүүлгийн тоо	Нийт барааны тоо	Суурь үнэлгээ	Гаалийн татвар	НӨАТ	Чөлөөлдсөн дүн
1	401	432	1,303	342,117.65	17,101.36	35,945.02	53,046.37
2	402	2	2	2,919.17	53.00	297.29	350.28
3	403	273	432	15,328.60	1,102.80	758.23	1,861.06
4	507	6	6	23,089.25	1,154.46	2,424.37	3,578.83
	НИЙТ	713	1,743	383,454.67	19,411.62	39,424.91	58,836.54

Үндсэн хувийг 401 горим (Олон улсын гэрээ, дипломат байгууллага, тусламжийн бараа гэх мэт) эзэлж байгаа бөгөөд 2024 онд 63,091,900.0 мянган төгрөг, 2025 онд 53,046,400.0 мянган төгрөгийн чөлөөлөлт хийгдсэн байна.

Бүрдүүлэлтийн 401 горим:

Олон улсын гэрээний дагуу Хандивлагч байгууллагаас авсан тусламжийн бараа, Монгол Улсад үйл ажиллагаа явуулж байгаа байгууллага, төлөөлөгчийн газрын албан хэрэгцээний бараа, Улаанбаатар хот дахь Олон улсын сургуулийн

импортолж байгаа гаалийн болон нэмэгдсэн өртгийн албан татвараас чөлөөлөгдөх бараа, Монгол-ОХУ-ын хувь нийлүүлсэн Улаанбаатар төмөр зам нийгэмлэгийн БНМАУ-ЗСБНХУ-ын хооронд байгуулсан 1949 оны хэлэлцээрийн хүрээнд импортлох бараа, тус нийгэмлэгийн хэрэгцээнд зориулан импортоор оруулж ирэх дизель түлш зэрэг бараа материалыг гаалийн болон бусад татвараас бүрэн, эсвэл хэсэгчлэн чөлөөлөгдөж дотоодын хэрэгцээнд зориулагдан оруулж байна. 401 горимоор 2024 онд 3 аж ахуйн нэгж, байгууллагын 407,182,060.8 мянган төгрөгийн суурь үнэлгээтэй бараа бүтээгдэхүүнд 20,318,781.3 мянган төгрөгийн гаалийн татвар, 42,773,075.5 мянган төгрөгийн НӨАТ, нийт 63,091,856.8 мянган төгрөгийн татвараас чөлөөлөгдсөн байна. 2025 онд 2 аж ахуйн нэгж, байгууллага 342,118,182.4 мянган төгрөгийн суурь үнэлгээтэй бараа бүтээгдэхүүнд 17,101,363.1 мянган төгрөгийн гаалийн татвар, 35,945,012.4 мянган төгрөгийн НӨАТ, нийт 53,046,375.5 мянган төгрөгийн татвараас чөлөөлөгдсөн.

Бүрдүүлэлтийн 402 горим:

Олон улсын гэрээний дагуу гадаад орны Засгийн газар, банк санхүүгийн байгууллагаас олгож байгаа зээлийн төслийн хүрээнд нийлүүлсэн бараа материалыг гаалийн болон бусад татвараас бүрэн, эсвэл хэсэгчлэн чөлөөлөгдөж дотоодын хэрэгцээнд зориулагдан оруулдаг. 402 горимоор 2024 онд 1 аж ахуйн нэгжийн 139,329.4 мянган төгрөгийн суурь үнэлгээтэй барааны 6,966.5 мянган төгрөгийн гаалийн татвар, 14,629.6 мянган төгрөгийн НӨАТ, нийт 21,596.1 мянган төгрөгийн татвараас чөлөөлөгдсөн. 2025 онд 2 аж ахуйн нэгжийн 2,919,889.1 мянган төгрөгийн суурь үнэлгээтэй барааны 52,998.3 мянган төгрөгийн гаалийн татвар, 297,288.7 мянган төгрөгийн НӨАТ, нийт 350,286.9 мянган төгрөгийн татвараас чөлөөлөгдсөн байна.

Бүрдүүлэлтийн 403 горим:

Монгол Улсын хуулийн дагуу гаалийн болон бусад татвараас бүрэн, эсвэл хэсэгчлэн чөлөөлөгдөж дотоодын хэрэгцээнд зориулагдан оруулж ирдэг бараа бүтээгдэхүүн 403 горимоор 2024 онд 124 аж ахуйн нэгж, иргэний 56,837,452.6 мянган төгрөгийн суурь үнэлгээтэй бараа материалын 1,071,604.0 мянган төгрөгийн гаалийн татвар, 4,921,757.9 мянган төгрөгийн НӨАТ, нийт 5,993,361.9 мянган төгрөгийн татвараас чөлөөлөгдсөн. 2025 онд 50 иргэн, аж ахуйн нэгжийн 15,327,342.6 мянган төгрөгийн суурь үнэлгээтэй бараа материалын 1,102,800.6 мянган төгрөгийн гаалийн татвар, 758,238.4 мянган төгрөгийн НӨАТ, нийт 1,861,039.0 мянган төгрөгийн татвараас чөлөөлөгдсөн байна.

Бүрдүүлэлтийн 507 горим:

Олон улсын гэрээ болон Монгол Улсын хууль тогтоомжийн дагуу гаалийн болон бусад татвараас бүрэн эсхүл хэсэгчлэн чөлөөлөгдөж гаалийн нутаг дэвсгэрт түр оруулах, Монгол-ОХУ-ын хувь нийлүүлсэн Улаанбаатар төмөр зам нийгэмлэгийн БНМАУ-ЗСБНХУ-ын хооронд байгуулсан 1949 оны хэлэлцээрийн хүрээнд зүтгүүр, Монголын мянганы сорилтын сангийн төсөл хэрэгжүүлэхэд зориулагдсан техник, тоног төхөөрөмж зэрэг барааг чөлөөлдөг. 507 горимоор 2024 онд 2 аж ахуйн нэгж, байгууллагын 14,339,488.5 мянган төгрөгийн суурь үнэлгээтэй бараа бүтээгдэхүүнд 716,974.4 мянган төгрөгийн гаалийн татвар, 1,505,646.3

мянган төгрөгийн НӨАТ, нийт 2,222,620.7 мянган төгрөгийн татвараас чөлөөлөгдсөн. 2025 онд 1 аж ахуйн нэгж, байгууллага 23,089,254.0 мянган төгрөгийн суурь үнэлгээтэй бараа бүтээгдэхүүнд 1,154,462.7 мянган төгрөгийн гаалийн татвар, 2,424,371.7 мянган төгрөгийн НӨАТ, нийт 3,578,834.4 мянган төгрөгийн татвараас чөлөөлөгдсөн байна.

Анхаарал татах нь – хөнгөлөлт чөлөөлөлтөд хамрагдсан барааны статистик дүн өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад 72.6 хувиар өсөж, харин төсөвт төвлөрөх татварын дүн 45.5 хувиар буурсан үзүүлэлттэй байгаа нь хөнгөлөлт, чөлөөлөлтийн зүй зохистой эсэхэд анхаарал хандуулах шаардлагатай байна.

2.5. Хөрөнгийн бүртгэл, ашиглалт

Тус газрын нийт хөрөнгө 2024 оны эцсийн байдлаар 18,618,278.2 мянган төгрөг, 2025 оны эцэст 22,730,558.1 мянган төгрөг болж, 4,112,279.9 мянган төгрөгөөр өссөн нь үндсэн хөрөнгийн өсөлттэй (3,990,695.0 мянган төгрөг) шууд холбоотой.

Хүснэгт 8. 2024 оны нийт хөрөнгийн байдал (мянган төгрөгөөр)

Үзүүлэлт	Эхний үлдэгдэл	Эцсийн үлдэгдэл	Өөрчлөлт
Мөнгөн хөрөнгө	—	—	—
Авлага	—	—	—
Бараа материал	555,039.40	645,706.10	90,666.70
Үндсэн хөрөнгө	15,134,175.40	17,972,572.10	2,838,396.70
Нийт хөрөнгө	15,689,214.80	18,618,278.20	2,929,063.40
Өр төлбөр	—	—	—
Засгийн газрын хувь оролцоо (Эздийн өмч)	15,689,214.80	18,618,278.30	2,929,063.50
Өр төлбөр ба цэвэр хөрөнгө/өмчийн дүн	15,689,214.80	18,618,278.30	2,929,063.50

Дээрх хүснэгтээс харахад хөрөнгийн хөдөл хөдөлгөөнтэй холбоотой дараах нөлөө бүхий өөрчлөлт гарсан байна. Бараа материалын дансны үлдэгдэл 645,706.2 мянган төгрөг болж 90,666.8 мянган төгрөгөөр өссөн нь дараах хүчин зүйлсээс шалтгаалсан:

- Төсвийн хөрөнгөөр 603,321.8 мянган төгрөгийн бараа материал худалдан авсан;
- ГЕГ-аас 55,279.2 мянган төгрөгийн бараа материал үнэ төлбөргүй хүлээн авсан;
- Шатахууны урамшуулалд 1,996.0 мянган төгрөгийн шатахууны талон авсан;
- 2023 оны 12 дугаар сард актлагдсан үндсэн хөрөнгөөс тус газрын даргын 2024 оны А/13 дугаар тушаалаар 11 төрлийн 16,045.7 мянган төгрөгийн хөрөнгийг дахин үнэлж орлогод авсан;
- ГЕГ-т 165.0 мянган төгрөгийн (тоон гарын үсэг) бараа материалыг шилжүүлсэн;

- ТӨБЗГ-ын зөвшөөрлөөр 25,356.5 мянган төгрөгийн бараа материал акталсан;
- Үйл ажиллагаанд 560,454.4 мянган төгрөгийн бараа материал зарцуулсан байна.

Үндсэн хөрөнгийн дансны үлдэгдэл 17,972,572.1 мянган төгрөг болж, 2,838,396.6 мянган төгрөгөөр өссөн нь:

- ГЕГ-ын даргын 2024 оны А/388 дугаар тушаалаар Азийн хөгжлийн банкны хөнгөлөлттэй зээлийн хөрөнгөөр санхүүжүүлсэн “Хилийн үйлчилгээг сайжруулах бүс нутгийн төсөл”-ийн хүрээнд нийт 3,149,647.5 мянган төгрөгийн тавилга эд хогшил, тоног төхөөрөмжийг үнэ төлбөргүй хүлээн авсан;
- ГЕГ-аас нийт 1,211,129.0 мянган төгрөгийн хөрөнгийг үнэ төлбөргүйгээр хүлээн авсан;
- ГЕГ-ын даргын 2024 оны А/531 дүгээр тушаалаар 562,645.9 мянган төгрөгийн тоног төхөөрөмжийг балансаас балансад шилжүүлсэн;
- ТӨБЗГ-ын 2024 оны 817 дугаар тогтоолоор 112,551.4 мянган төгрөгийн бараа хөрөнгийг акталсан зэргээс голлон шалтгаалсан байна.

Хүснэгт 9. 2025 оны нийт хөрөнгийн байдал (мянган төгрөгөөр)

Үзүүлэлт	Эхний үлдэгдэл	Эцсийн үлдэгдэл	Өөрчлөлт
Мөнгөн хөрөнгө	—	—	—
Авлага	—	—	—
Бараа материал	645,706.1	767,291.0	121,584.9
Үндсэн хөрөнгө	17,972,572.1	21,963,267.1	3,990,695.0
Нийт хөрөнгө	18,618,278.2	22,730,558.1	4,112,279.9
Өр төлбөр	—	182,624.7	182,624.7
Засгийн газрын хувь оролцоо (Эздийн өмч)	18,618,278.3	22,547,933.4	3,929,655.1
Өр төлбөр ба цэвэр хөрөнгө/өмчийн дүн	18,618,278.3	22,730,558.1	4,112,279.9

Бараа материалын дансны үлдэгдэл 767,291.0 мянган төгрөг болж 121,584.8 мянган төгрөгөөр өссөн нь дараах хүчин зүйлсээс шалтгаалсан:

- Төсвийн хөрөнгөөр 671,490.7 мянган төгрөгийн бараа материал худалдан авсан;
- ГЕГ-аас 207,809.9 мянган төгрөгийн бараа материал, шатахууны урамшуулалд 7,156.5 мянган төгрөгийн шатахууны талон тус тус үнэ төлбөргүйгээр, Аймгийн ЗДТГ-аас 96.5 мянган төгрөгийн шийтгэлийн хуудас хүлээн авсан;
- ГЕГ-ын даргын 2025 оны А/425 дугаар тушаалаар 11 төрлийн 8,149.8 мянган төгрөгийн бараа материал акталсан;
- ГЕГ болон Гашуунсухайт, Увс, Чингис хаан олон улсын нисэх буудлын гаалийн газарт 715.0 мянган төгрөгийн (тоон гарын үсэг болон тооцоот хуудас) бараа материал шилжүүлсэн;

- ТӨБЗГ-ын зөвшөөрлөөр 49,692.1 мянган төгрөгийн бараа материалыг үндсэн хөрөнгийн дансанд шилжүүлсэн;
- Үйл ажиллагаандаа 706,315.4 мянган төгрөгийн бараа материалыг зарцуулсан байна.

Үндсэн хөрөнгийн дансны үлдэгдэл 21,963,267.1 мянган төгрөг болж 3,990,695.0 мянган төгрөгөөр өссөн нь:

- Төсвийн хөрөнгөөр 37,459.7 мянган төгрөгийн тоног төхөөрөмж, тавилга эд хогшил худалдан авсан;
- ТӨБЗГ-ын 2025 оны А1/155 дугаар “Зөвшөөрөл олгох тухай” тогтоолоор ХМХА-аас шилжиж ирсэн бараа материалын дансанд бүртгэлтэй 23 нэр төрлийн үндсэн хөрөнгийн шинж чанартай 49,692.1 мянган төгрөгийн хөрөнгийг данс хооронд шилжүүлсэн;
- “Ургамал, малын эрүүл ахуй, хүнсний аюулгүй байдлыг хангах арга хэрэгслийг сайжруулах төсөл”-ийн хүрээнд 3,861,694.4 мянган төгрөгийн барилга, тавилга эд хогшил, тоног төхөөрөмж хүлээн авсан;
- Азийн хөгжлийн банкны хөнгөлөлттэй зээлийн хөрөнгөөр санхүүжүүлсэн “Хилийн үйлчилгээг сайжруулах бүс нутгийн төсөл”-ийн хүрээнд нийт 540,314.7 мянган төгрөгийн, ГЕГ-аас нийт 1,294,763.3 мянган төгрөгийн хөрөнгийг тус тус үнэ төлбөргүйгээр хүлээн авсан;
- Чингис хаан олон улсын нисэх буудал дахь гаалийн газраас 100,000.0 мянган төгрөгийн ачаа тээш шалгах рентген төхөөрөмж болон ГЕГ-ын аж ахуй, үйлчилгээний албанаас 2,940.0 мянган төгрөгийн тоног төхөөрөмжийг тус тус шилжүүлэн авсан;
- Чингис хаан олон улсын нисэх буудал дахь гаалийн газарт 94,581.8 мянган төгрөгийн тоног төхөөрөмжийг шилжүүлэн өгсөн зэргээс шалтгаалсан байна.

Шалгалтаар бараа материал, үндсэн хөрөнгийн хөдлөл өөрчлөлтөд тооцоолох зөрүү гараагүй, өмч хамгаалах комисс үйл ажиллагаагаа тогтмол явуулж ирсэн байна. Хэдийгээр ийм байгаа боловч ашиглах хугацаа дууссан, үлдэгдэл өртөггүй, цаашид ашиглах боломжгүй хөрөнгүүдийг данснаас хасах ажил хийгдээгүй байна.

Гадаадын зээл тусламжийн эх үүсвэрээр хэрэгжүүлж байгаа төсөл хөтөлбөрийн талаар

Сэлэнгэ аймаг дахь Алтанбулаг авто замын боомт, Сүхбаатар төмөр замын боомтын хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх зорилгоор тус хоёр боомтын бүтээн байгуулалтын ажлыг 2019 оноос хэрэгжүүлж Азийн хөгжлийн банкны хөнгөлөлттэй зээлийн хөрөнгөөр “Хилийн үйлчилгээг сайжруулах бүс нутгийн хөгжлийн хүрээнд хэрэгжүүлж байгаа RIBS төслийн санхүүжилтээр боомтын өргөтгөлийн ажлууд хийгдэж бүрэн дууссан байна. Тухайлбал:

- 2024 онд Азийн хөгжлийн банкны хөнгөлөлттэй зээлийн хөрөнгөөр санхүүжүүлсэн “Хилийн үйлчилгээг сайжруулах бүс нутгийн төсөл”-ийн хүрээнд нийт 3,149,647.5 мянган төгрөгийн тавилга эд хогшил, тоног төхөөрөмж хүлээн авсан;
- 2025 онд Азийн хөгжлийн банкны хөнгөлөлттэй зээлийн хөрөнгөөр санхүүжүүлсэн “Хилийн үйлчилгээг сайжруулах бүс нутгийн төсөл”-ийн хүрээнд нийт 540,314.7 мянган төгрөгийн хөрөнгө;
- “Ургамал, малын эрүүл ахуй, хүнсний аюулгүй байдлыг хангах арга хэрэгслийг сайжруулах төсөл”-ийн хүрээнд 3,861,694.4 мянган төгрөгийн барилга, тавилга эд хогшил, тоног төхөөрөмжийг хүлээн авч үндсэн бүртгэлд тусгасан байна.

2.6. Өр авлагын байдал

Тус газар 2024 оны санхүүгийн үйл ажиллагаанд жилийн эцсээр авлага, өр төлбөргүй байсан бол 2025 онд улсын төсвийн орлого тасалдсантай холбогдуулан Сангийн яамнаас санхүүжилтийг буцаан татсантай холбоотой 182,624.7 мянган төгрөгийн өр төлбөртэй тайлагнасан байна.

Энэ нь тухайн газрын тайлант оны санхүүжилтээс 292,435.4 мянган төгрөгийн санхүүжилтийг дутуу олгож, зарцуулалтын эрхийг бүрэн нээж өгөөгүйгээс үүссэн объектив шалтгаантай өр болохыг шалгалтаар тогтоолоо.

Иргэн, аж ахуйн нэгжийн урьдчилж төлсөн татварын өглөг 2024 онд 398,408.3 мянган төгрөг байсан бол 2025 онд 275,820.9 мянган төгрөгөөр буюу 169.2 хувиар өсөж жилийн эцэст 674,229.2 мянган төгрөг болсон нь урьдчилж төлсөн татварын өглөгт тавих хяналтыг сайжруулах, шалтгаан нөхцөлийг тодорхойлж хариу арга хэмжээ авах шаардлагатай байна.

Энэ нь дараах шалтгаануудаас үүссэн байна:

- Импортын процессыг хурдасгах зорилгоор бараа хил дээр ирэх үед татвараа шууд суутгуулах боломжтой болдог. Ингэснээр саатал багасаж, бараа гаалийн хяналтын бүсээс хурдан гарах;
- Тогтмол импорт хийдэг компаниудын хувьд давтамжтай татвар төлөхийн оронд урьдчилж мөнгө байршуулж, түүнээсээ суутгуулдаг;
- Зарим тохиолдолд систем дээр үлдэгдэл үүсдэг. Энэ нь өмнө нь илүү төлсөн, эсвэл буцаалт хийгдээгүй мөнгө урьдчилсан төлөлт хэлбэрээр систем дээр үлддэгтэй холбоотой.

2.6.1. Иргэн, аж ахуйн нэгжтэй байгуулсан гэрээ, түүний хэрэгжилт

Сэлэнгэ аймаг дахь Гаалийн газар нь батлагдсан төсвийн хүрээнд харилцагч иргэн, аж ахуйн нэгж байгууллагатай гэрээ байгуулан, гэрээний хэрэгжилтийг байгууллага тус бүрээр дүгнэж тооцооны үлдэгдлийг баталгаажуулан бүртгэл тайланд тусган ажилласан байна.

2.6.2. Өмнөх шалгалтуудын зөрчил, түүний барагдуулалт

Санхүүгийн хяналт, дотоод аудитын албанаас Сангийн сайдын баталсан нэгдсэн удирдамжаар 2022–2023 оны үйл ажиллагааг хамруулан хийсэн өмнөх

шалгалтаар илэрсэн зөрчил дутагдлыг арилгаж зөвлөмжийг 100 хувь хэрэгжүүлэн ажилласан байна.

Сэлэнгэ аймаг дахь Төрийн аудитын газраас хийсэн 2024 болон 2025 оны санхүүгийн тайлан баталгаажуулах аудитаар “Өөрчлөлтгүй” санал дүгнэлт авсан ба 2024 онд 37,417.2 мянган төгрөгийн 2 албан шаардлага, 1,925.0 мянган төгрөгийн 1 зөвлөмж, 2025 онд хоргүйжүүлэх бүтээгдэхүүнийг олгохдоо бөөн дүнгээр шаардах бичиж олгосон 11,518.2 мянган төгрөгийн 1 зөвлөмж авсан бөгөөд зөрчлийг бүрэн арилгасан байна.

Сэлэнгэ аймаг дахь Гаалийн газар үйл ажиллагаа, гүйцэтгэлийн хүрэх түвшний шалгуур үзүүлэлтийн биелэлтийн дундаж үнэлгээгээр 2024 онд 82.1 хувьтай “В” үнэлгээ, 2025 онд 86.5 хувьтай “В” үнэлгээ авсан байна.

2.7. Шилэн дансны мэдээллийн ил тод байдал

Засгийн газрын 2016 оны 29 дүгээр тогтоолоор баталсан “Шилэн дансны цахим хуудсанд тавих мэдээллийн агуулга, нийтлэг стандартыг тогтоох журам”-ын дагуу шилэн дансанд 2024 онд нийт 171 мэдээллийг 100 хувь хугацаандаа оруулсан байна. 2025 онд жилд оруулах 9 үзүүлэлтээр 108 мэдээлэл, сар тутамд оруулах 4 үзүүлэлтээр 40 мэдээлэл, тухай бүр оруулах 9 үзүүлэлтээр 99 мэдээллийг тус тус хугацаанд нь үнэн зөв байршуулсан.

Өмнөх шалгалтаар илэрсэн шилэн дансны мэдээллийг хугацаанд нь оруулаагүй зөрчлийг 2025 онд бүрэн арилгасан байгаа нь дотоод хяналтын ажил үр дүнтэй явагдаж төсөв санхүүгийн мэдээллийн ил тод байдал, хуулийн хэрэгжилтийг ханган ажилласан ололттой талыг харуулж байна.

2.8. Дотоод хяналт, эрсдэлийн удирдлага

Тус газар 2025 онд ГЕГ-ын даргын А/138 дугаар тушаалаар батлагдсан шинэ журмыг мөрдөж эхэлснээр дотоод хяналтын хамрах хүрээ илүү тодорхой ангилалтай, системтэй болсон байна. Татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт, чөлөөт бүс, лаборатори, архив зэрэг байгууллагын стратегийн болон дэмжих үйл ажиллагааны 7 чиглэлд хяналт явуулсан.

2024 онд цацрагийн төхөөрөмж ашиглах, рентген дүрс зураг унших, зорчигчийн ачаа тээшинд эрсдэл тооцох сургалт зохион байгуулж, төлөвлөгөөт биет шалгалтаар хууль сахин мөрдөлтийн хувь 75, эрсдэл үүсэх магадлал бага гэж үнэлэгдсэн байна.

Эрсдэлийн удирдлагын чиглэлээр төлөвлөгөөт болон төлөвлөгөөт бус сургалт 4 удаа зохион байгуулж, 45 албан хаагчид танилцуулга сургалт, 65 гаалийн улсын байцаагчид мэдээлэл хүргэжээ. Мөн 2025 онд эрсдэлийг илүү тоон үзүүлэлтээр хэмждэг болсон. Жишээ нь: Алтанбулаг боомтын рентген төхөөрөмжийн цацрагийн эрсдэл 12.5 хувь буюу “бага” гэж үнэлэгдсэн.

Үр дүн: 2024 онд 308 зөрчил (99%) илрүүлсэн тоон үзүүлэлт өндөр байсан бол 2025 онд авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээний үр дүнд 17 эрсдэлийн нийт үнэлгээ дунджаар 32.3 хувиар буурсан чанарын ахиц гарсан. Хэрэгжүүлсэн арга хэмжээний үр дүнд техник тоног төхөөрөмж болон ажлын байрны эрсдэлийн ерөнхий түвшин дунджаар 32.3 хувиар буурсан байна.

2.9. Гаалийн бүрдүүлэлтийн талаар

Сэлэнгэ аймаг дахь Гаалийн газрын бүрдүүлэлтийн албанаас 2024 онд 20,396 экспорт, импортын гаалийн мэдүүлгээр 2,349 аж ахуйн нэгж, иргэний 822,588.9 мянган долларын үнийн дүн бүхий 571.9 мянган тонн бараа, тээврийн хэрэгсэлд гаалийн бүрдүүлэлт хийж 339,881,464.6 мянган төгрөгийн татвар, 248,283.3 мянган төгрөгийн бүрдүүлэлтийн хураамжийн орлогыг төвлөрүүлэхээр тооцсон байна.

2025 онд 19,638 экспорт, импортын гаалийн мэдүүлгээр 2,097 аж ахуйн нэгж, иргэний 861,704.5 мянган долларын үнийн дүн бүхий 676.0 мянган тонн бараа, тээврийн хэрэгсэлд гаалийн бүрдүүлэлт хийж нийт 380,835,851.3 мянган төгрөгийн татвар, 216,188.7 мянган төгрөгийн бүрдүүлэлтийн хураамжийн орлогыг төвлөрүүлэхээр тооцсон байна.

Хүснэгт 10. 2024–2025 оны мэдүүлгийн төрөл, нийт татвар, хураамжийн харьцуулалт (мянган төгрөгөөр)

Д/д	Мэдүүлгийн төрөл	2024 он			2025 он			Өөрчлөлт /дүн/
		Мэдүүлгийн тоо	Нийт татвар	Хураамж	Мэдүүлгийн тоо	Нийт татвар	Хураамж	
1	Экспорт	2,106	—	53.28	2,497	—	23.77	-55.4%
2	Импорт	18,289	339,881.46	195.00	17,140	380,831.70	192.41	+12.0%
	ДҮН	20,395	339,881.46	248.28	19,637	380,831.70	216.18	+12.0%

2025 онд мэдүүлгийн нийт тоо 19,637 болж 2024 оноос 758-аар буюу 3.7 хувиар буурсан боловч нийт татвар, хураамжийн дүн 381,047.88 мянган төгрөгт хүрч, өмнөх оноос 40,918.14 мянган төгрөгөөр буюу 12.0 хувиар өссөн байна. Өсөлт нь үндсэндээ импортын мэдүүлгийн нийт татварын өсөлтөөс шалтгаалсан байна.

Импортын бүрдүүлэлт:

2024 онд 28 горимын кодоор 18,290 импортын гаалийн мэдүүлгээр 2,093 аж ахуйн нэгж, иргэний 757,963.2 мянган долларын статистик дүн бүхий бараа, тээврийн хэрэгсэлд гаалийн бүрдүүлэлт хийж 339,881,464.6 мянган төгрөгийн татвар ногдуулснаас 195,005.8 мянган төгрөгийн хураамжийг улсын төсөвт төвлөрүүлсэн байна. 2025 онд 25 горимын кодоор 17,141 импортын гаалийн мэдүүлгээр 1,751 аж ахуйн нэгж, иргэний 796,298.5 мянган долларын статистик дүн бүхий бараа, тээврийн хэрэгсэлд гаалийн бүрдүүлэлт хийж 380,835,851.3 мянган төгрөгийн татвар, 192,417.6 мянган төгрөгийн хураамжийг улсын төсөвт төвлөрүүлсэн байна.

Экспортын бүрдүүлэлт:

2024 онд 11 горимын кодоор 2,106 экспортын гаалийн мэдүүлгээр нийт 325 аж ахуйн нэгж, иргэний 64,625.7 мянган долларын үнийн дүн бүхий бараа тээврийн хэрэгсэлд бүрдүүлэлт хийж 53,277.5 мянган төгрөгийн хураамжийг улсын төсөвт төвлөрүүлсэн байна. 2025 онд 11 горимын кодоор 2,497 экспортын гаалийн мэдүүлгээр нийт 433 аж ахуйн нэгж, иргэний 65,406.1 мянган долларын үнийн дүн

бүхий бараа тээврийн хэрэгсэлд бүрдүүлэлт хийж 23,771.1 мянган төгрөгийн хураамжийг улсын төсөвт төвлөрүүлсэн байна.

2.10. Хилийн хөдөлгөөний талаар

Тус газрын 2024–2025 оны тээврийн хэрэгсэл, зорчигч, ачаа тээш, шуудан илгээмжийн хөдөлгөөнийг харьцуулан үзвэл нийт тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөн 10.7 хувиар буурсан, ялангуяа зүтгүүр (-25.5%) болон ачааны вагон (-16.4%) эрс цөөрсөн нь төмөр замын тээвэрлэлтийн эрчим суларсныг харуулж байна. Харин суудлын вагоны хөдөлгөөн 6.0 хувиар өссөн нь зорчигч тээвэр идэвхтэй байсныг илтгэнэ.

Хүснэгт 11. 2024–2025 оны тээврийн хэрэгсэл, зорчигч, ачаа тээш, шуудан илгээмжийн харьцуулалт

№	Үзүүлэлт	2024 он			2025 он			%
		Орсон	Гарсан	Бүгд	Орсон	Гарсан	Бүгд	
1	Зүтгүүр	3,077	3,114	6,191	2,300	2,311	4,611	-25.5
2	Суудлын вагон	744	759	1,503	776	817	1,593	+6.0
3	Ачааны вагон	124,115	123,177	247,292	103,076	103,536	206,612	-16.4
4	Суудлын авто машин	103,740	105,282	209,022	97,633	99,133	196,766	-5.9
5	Ачааны авто машин	23,903	23,794	47,697	23,911	23,606	47,517	-0.4
6	Тээврийн хэрэгслийн дүн	255,579	256,126	511,705	227,696	229,403	457,099	-10.7
7	Монгол зорчигч	251,287	246,500	497,787	220,403	219,785	440,188	-11.6
8	Гадаад зорчигч	115,499	115,229	230,728	113,671	119,959	233,630	+1.3
9	Зорчигчийн дүн	366,786	361,729	728,515	334,074	339,744	673,818	-7.5
10	Ачааны бохир жин (тн)	3,631,052	243,791	3,874,843	3,566,802	212,131	3,778,933	-2.5
11	Дамжин өнгөрөх ачаа (тн)	3,692,284	1,712,176	5,404,460	4,048,204	1,921,598	5,969,802	+10.5
12	Илгээмж	48	0	48	39	396	435	+806.3
13	Боодол	27	560	587	55	472	527	-10.2
14	Дипломат ачаа	0	367	367	0	0	0	-100.0

Нийт зорчигчдын тоо 7.5 хувиар буурсан. Монгол зорчигчдын хөдөлгөөн 11.6 хувиар буурсан нь голлон нөлөөлсөн байна. Гадаад зорчигчид 1.3 хувиар өссөн ба үүнээс тухайн улсаас гарсан хөдөлгөөн нь илүү давамгайлсан байна. Нийт ачааны жин 5.1 хувиар өсөж, 9.7 сая тоннд хүрсэн. Дотоодын ачаа буурсан ч, дамжин өнгөрөх транзит ачаа 10.5 хувиар огцом өссөн нь нөлөөлжээ. Илгээмж 806.3 хувиар буюу 8 дахин огцом өссөн. Дипломат ачаа 367-оос 0 болж 100 хувиар буурсан байна.

2.11. Гаалийн зөрчлийн талаар

Сэлэнгэ аймаг дахь Гаалийн газрын Зөрчлийн албаны нийт илрүүлсэн зөрчлийн тоог дараах хүснэгтэд харуулав.

Хүснэгт 12. Зөрчлийн илрүүлэлт, торгуулийн дүнгийн харьцуулалт (мянган төгрөг)

№	Үзүүлэлт	2024 он	2025 он	Зөрүү (+/-)	Хувь (%)
1	Зөрчлийн тоо	345	418	+73	+21.2
2	Нөхөн тооцсон татвар	16,290.60	7,924.00	-8,366.60	-51.4
3	Торгуулийн дүн	126,195.30	139,212.00	+13,016.70	+10.3
4	Эрүүгийн зөрчил	3.00	4.00	+1.00	+33.3

2024–2025 оны үзүүлэлтийг харьцуулахад нийт зөрчлийн тоо 21.2 хувиар өссөн байна. Мөн эрүүгийн шинжтэй зөрчил 33.3 хувиар нэмэгдсэн нь зөрчлийн илрүүлэлт өссөн эерэг үзүүлэлт юм. Нөхөн тооцсон татвар 51.4 хувиар буурсан нь илэрсэн зөрчлийн татварын мөнгөн дүн өмнөх оноос багассан эерэг үзүүлэлттэй байна. Торгуулийн дүн 10.3 хувиар өссөн нь зөрчлийн тоо нэмэгдсэнтэй холбоотой байна.

ГУРАВ. ХЯНАЛТ ШАЛГАЛТААР ИЛЭРСЭН ЗӨРЧЛИЙН НЭГТГЭЛ

Шалгалтаар илэрсэн зөрчил, дутагдлыг шинж чанар, хохирлын дүн, шийдвэрлэх хугацааны байдлаар нэгтгэв.

№	Илэрсэн зөрчлийн агуулга	Дүн (мян.₮)	Зөрчлийн төрөл	Шийдвэрлэлтийн арга	Хариуцагч/ Хугацаа
1	Улсын төсвийн гаалийн орлогын төлөвлөгөөг хоёр жил дараалан тасалсан (2024: -26,668,780, 2025: -41,525,560)	68,194,340.0	Үйл ажиллагааны эрсдэл	Төлөвлөлтийн арга зүйг шинэчлэх, орлого бүрдүүлэлтийн дотоод журам гаргах	ГЕГ, тус газрын дарга / 180 хоног
2	Иргэн, аж ахуйн нэгжийн урьдчилж төлсөн татварын өглөг 169.2 хувиар огцом өссөн	674,229.2	Авллага, ер төлбөрийн удирдлагын зөрчил	Урьдчилгаа төлбөрийг нэр бүхий татвар төлөгчөөр харьцуулан үлдэгдэлд хяналт тавих,	Гаалийн газрын дарга / 60 хоног
3	Хөнгөлөлт чөлөөлөлтөд хамрагдсан барааны статистик дүн 72.6%-иар өсөж, татварын дүн 45.5%-иар буурсан зөрүү	—	Татварын бодлогын эрсдэл	Хөнгөлөлт, чөлөөлөлтийн үндэслэлийг нэр төрөл тус бүрээр дахин шалгах, дүн шинжилгээ хийх	ГЕГ / 90 хоног
4	Ашиглах хугацаа дууссан, үлдэгдэл өртөггүй, цаашид ашиглах боломжгүй үндсэн хөрөнгийг шийдвэрлүүлэх ажил хийгдээгүй	—	Хөрөнгийн бүртгэлийн зөрчил	Жил бүр хөрөнгийн тооллого хийж, акталгаа, данснаас хасалтын ажлыг цаг тухайд нь зохион байгуулах	Тус газрын дарга / 90 хоног

№	Илэрсэн зөрчлийн агуулга	Дүн (мян.₮)	Зөрчлийн төрөл		Шийдвэрлэлтийн арга	Хариуцагч/ Хугацаа
	НИЙТ	68,868,569.2	4 төрлийн зөрчил			

Тайлбар: Дээрх зөрчлийн дүнгийн нэгтгэлд орлогын төлөвлөгөөний хорогдол, төлөвлөгөөт бус нөхцөлд үүссэн санхүүжилтийн дутагдал, татварын урьдчилгааны үлдэгдэл зэргийг хамруулав.

ДӨРӨВ. ДҮГНЭЛТ

Сэлэнгэ аймаг дахь Гаалийн газрын 2024–2025 оны санхүүгийн үйл ажиллагаанд хийсэн хяналт шалгалтын дүнд үндэслэн дараах ерөнхий дүгнэлтийг гаргалаа.

4.1. Эерэг талууд

- Сэлэнгэ аймаг дахь Төрийн аудитын байгууллагаас санхүүгийн тайлан, төсвийн гүйцэтгэлд хийсэн санхүүгийн тайлангийн баталгаажуулах аудитаар 2024, 2025 оны “Өөрчлөлтгүй” санал дүгнэлт авсан нь санхүүгийн тайлагналын чанар тогтвортой байгааг харуулж байна.
- Өмнөх 2022–2023 оны шалгалтаар илэрсэн зөрчил, дутагдлыг 100 хувь арилгасан, өгсөн зөвлөмжийг бүрэн хэрэгжүүлсэн.
- Шилэн дансны мэдээллийг хууль, журамд заасан хугацаанд нийт мэдээллийн 100 хувийг үнэн зөв байршуулсан.
- Өмч хамгаалах комисс үйл ажиллагаагаа тогтмол явуулсан, хөрөнгийн хөдлөл өөрчлөлтөд тооцооны зөрүү гараагүй боловч элэгдлээрээ өртгөө бүрэн нөхсөн цаашид ашиглах боломжгүй болсон хөрөнгийг журмын дагуу данс бүртгэлээс хасуулах саналыг холбогдох дээд шатны байгууллагад хүргүүлээгүй байна.
- Дотоод хяналтын шинэ журмын дагуу хяналт шалгалтын хамрах хүрээг өргөтгөн, эрсдэлийн нийт үнэлгээг 32.3 хувиар бууруулсан.

4.2. Сөрөг талууд (анхаарал хандуулах шаардлагатай)

- Улсын төсвийн гаалийн орлогын төлөвлөгөө хоёр жил дараалан огцом тасарсан (2024: 92.6%, 2025: 90.0%) нь төлөвлөлтийн арга зүйн чанар хангалтгүй, бодит чадварт нийцээгүй болохыг харуулж байна.
- Татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлтөд хамрагдсан барааны хэмжээ огцом өсөж, татварын дүн харьцангуй буурсан нь хөнгөлөлтийн бодлогын нийцэлд дахин үнэлгээ хийх шаардлагатай байна.
- Иргэн, аж ахуйн нэгжийн урьдчилж төлсөн татварын өглөг нэг жилийн дотор 169.2 хувиар огцом өссөн нь авлага, өр төлбөрийн нарийвчилсан удирдлагыг шаардаж байна.

4.3. Эрсдэлийн ерөнхий түвшний үнэлгээ

Сангийн сайдын 2016 оны 107 дугаар тушаалаар батлагдсан Санхүүгийн хяналт шалгалтын стандартын дагуу эрсдэлийг “Бага”, “Дунд”, “Их” гэсэн ангиллаар

үнэлэхэд тус газрын санхүүгийн үйл ажиллагааны эрсдэлийг “Дунд” түвшинд үнэллээ. Үүний шалтгаан нь:

- Санхүүгийн тайлагнал болон бүртгэлийн чанарын хувьд эрсдэл бага;
- Хяналтын тогтолцоо, шилэн дансны хувьд эрсдэл бага;
- Орлогын төлөвлөгөөний биелэлт, урьдчилж төлсөн татварын өр төлбөрийн удирдлагын хувьд эрсдэл дунд буюу анхаарал шаардсан түвшинд байна.

ТАВ. ДЭЭД ШАТНЫ ЭРХ БҮХИЙ БАЙГУУЛЛАГАД ХҮРГҮҮЛЭХ САНАЛ

5.1. Сангийн яамаар уламжлуулан Засгийн газарт хүргүүлэх санал

- Гаалийн орлогын төлөвлөгөөг тогтоохдоо тухайн орон нутгийн гаалийн газрын өмнөх 3 жилийн дундаж гүйцэтгэлийг суурь зорилт болгон тооцох, бодит чадварт нийцүүлэх журам, аргачлалыг батлахыг хүсэх. Энэ нь төсвийн орлогын төлөвлөгөөнд бодитой хандах, байгууллагуудын зохиомол эрсдэлийг бууруулахад чухал ач холбогдолтой.
- Татварын ерөнхий хуулийн 13 дугаар зүйлд татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлтийг өгсөн дараа нэрсийн жагсаалт, чөлөөлөгдсөн дүн, нийгэм эдийн засгийн үр өгөөжийн талаарх жил тутмын тайланг олон нийтэд ил тод нийтлэх, шалгалт явуулах арга замыг нэвтрүүлэх нэмэлт, өөрчлөлт оруулах саналыг дэвшүүлж байна.
- Төсвийн тодотголын явцад зарцуулалтын эрхийг дутуу нээж, орон нутгийн төсөвт байгууллагуудад өр төлбөр үүсгэхээс сэргийлэх журмын санал гаргах.

5.2. Гаалийн ерөнхий газарт хүргүүлэх санал

- Орон нутгийн гаалийн газруудад хуваарилах орлогын төлөвлөгөөг газар тус бүрийн төсөөлөл, бүс нутгийн эдийн засаг, импортын барааны бүтэц, өмнөх жилүүдийн гүйцэтгэл зэрэг хүчин зүйлсийг харгалзан баримтжуулсан аргачлалын дагуу хуваарилах.
- Татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлтөд хамрагдсан барааны статистик дүн огцом өсөж, татварын төвлөрүүлэлт буурсан асуудлыг дотоод аудит, хяналт шалгалтаар нарийвчлан судлах ажлыг 2026 онд багтаан зохион байгуулах;

Тус газрын даргын болон Санхүү, аж ахуйн ерөнхий нягтлан бодогчийн албан тушаалыг үндсэн томилолтоор бус, түр орлон гүйцэтгэгчээр ажиллуулж буй нөхцөл нь санхүүгийн шийдвэр гаргалт болон хариуцлагын тогтолцоонд эрсдэл үүсэхээс урьдчилан сэргийлж Газрын дарга, ерөнхий нягтлан бодогчийн албан тушаалын түр томилолтыг хязгаарлах, үндсэн ажилтныг томилох асуудлыг холбогдох хууль тогтоомжид нийцүүлэн хурдан шуурхай шийдвэрлэх.

ЗУРГАА. ЗӨВЛӨМЖ

6.1. Сэлэнгэ аймаг дахь Гаалийн газрын даргад хүргүүлэх зөвлөмж

Гаалийн орлогын төлөвлөлт, бүрдүүлэлтийг өмнөх 3 жилийн дундаж гүйцэтгэлийн 80–90 хувийг суурь зорилт болгон тогтоох, орлогоос 20 хувиас их

зөрүүтэй гарвал дараагийн жилийн зорилтод тусгах арга хэмжээг нэвтрүүлэх. Улсын төсвийн орлогод төвлөрүүлэх гаалийн татвар, хураамж тасарсан шалтгааныг нарийвчлан судалж холбогдох арга хэмжээ авах.

Үндсэн хөрөнгийн бүртгэлд байгаа ашиглалтын хугацаа дууссан, үлдэгдэл өртөггүй, хөрөнгүүдийг Өмч хамгаалах зөвлөлөөр цаашид ашиглах боломжтой хөрөнгүүдийн ашиглалтын жилийг Үндсэн хөрөнгийн стандартад нийцүүлэн тогтоох эдийн засгийн хувьд засварлах худалдан борлуулах боломжгүй хөрөнгүүдийг дээд шатны байгууллагаар уламжлуулан ТӨБЗГ-ын зөвшөөрөл авч, актлан данснаас хасах ажлыг жил бүрийн 12 дугаар сард багтаан зохион байгуулах.

Татварын урьдчилгаа, авлага, өр төлбөрийн удирдлагын чиглэлээр иргэн, аж ахуйн нэгжийн урьдчилж төлсөн татварын өглөгийг нэр бүхий татвар төлөгчөөр харьцуулан үлдэгдэлд хяналт тавих, өр төлбөрийн насжилтыг бууруулах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх.

Татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлтийн 401, 402, 403, 507 горимоор хийсэн хөнгөлөлт, чөлөөлөлтийг хүчин төгөлдөр гэрчилгээ, гэрээ, бичиг баримтын үндэслэл бүрээр шалгасан дээд шатны дотоод аудитыг гүйцэтгүүлэх.

ТАЙЛАНГ БОЛОВСРУУЛСАН:

САНХҮҮГИЙН ХЯНАЛТ, ДОТООД АУДИТЫН ГАЗРЫН
САНХҮҮГИЙН ХЯНАЛТ ШАЛГАЛТЫН УЛСЫН АХЛАХ БАЙЦААГЧ

Т.МӨНХЗУЛ

Д.ВАНЧИГМАА

ДОТООД АУДИТОР

ТАНИЛЦСАН:

ГАЗРЫН ДАРГА

Б.БУНГАЛАГ

ЗАХИРГААНЫ АЛБАНЫ ДАРГА

М.ДАМДИНХОРОЛ

САНХҮҮ, АЖ АХУЙН АЛБАНЫ ДАРГА

Б.БОЛОРТУЯА

ГААЛИЙН ХЯНАЛТ, ШАЛГАЛТЫН АЛБАНЫ ДАРГА

Э.МӨНХЦАЦРАЛ

ГААЛИЙН ХОРИО ЦЭЭРИЙН АЛБАНЫ ДАРГА

Б.УЯНГА

ГААЛИЙН БҮРДҮҮЛЭЛТИЙН АЛБАНЫ ДАРГА

Ц.ЦАГААНЦООЖ

ГААЛИЙН ЗӨРЧИЛТЭЙ ТЭМЦЭХ АЛБАНЫ ДАРГА

Л.ЭНХБОЛД